OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

KRIMINAALIPOLITIIKKA- JA
RIKOSOIKEUSOSASTO
Erityisasiantuntija Sofia Söderholm

Lausunto

7.4.2026

Eduskunnan lakivaliokunnalle

Vastine lakivaliokunnalle annettuihin lausuntoihin: Hallituksen esitys eduskunnalle syyteneuvottelun käyttöalan laajentamista koskevaksi lainsäädännöksi (HE 187/2025 vp)

Lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa otsikkoasiassa. Oikeusministeriö toteaa asiassa kunnioittavasti seuraavan.

1 Yleistä lausunnoista ja vastineen valmistelusta

Oikeusministeriö ottaa tässä vastineessa kantaa hallituksen esitystä 187/2025 vp koskevaan perustuslakivaliokunnan lausuntoon (PeVL 16/2026 vp) sekä lausuntoihin lakivaliokunnalle seuraavilta tahoilta: sisäministeriö, Turun hovioikeus, Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus, Syyttäjälaitos, Helsingin poliisilaitos, Suomen Asianajajat, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (Helsingin yliopisto, jäljempänä Krimo), eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia, Poliisihallitus, professori Dan Helenius (Helsingin yliopisto), professori Sakari Melander (Helsingin yliopisto), korkein oikeus, Tuomioistuinvirasto, Rikosseuraamuslaitos, Oikeusrekisterikeskus, Rikosuhripäivystys, lapsiasiavaltuutettu ja Helsingin käräjäoikeus.

Lausuntojen ja asiantuntijakuulemisten perusteella suurin osa lausujista kannattaa ehdotettuja lainmuutoksia. Esitystä koskeva kritiikki on liittynyt erityisesti siinä esitettyjen ehdotusten riittämättömyyteen syyteneuvottelun käytön lisäämiseksi.

Perustuslakivaliokunta on lausunnossaan (PeVL 16/2026 vp) katsonut, että esitys voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisjärjestyksessä.

Oikeusministeriö katsoo, ettei lausunnoissa ja asiantuntijakuulemisissa ole esitetty sellaisia olennaisia hallituksen esityksen sisältöön vaikuttavia seikkoja, joita esityksen valmistelussa ei ollut jo otettu huomioon. Jaksossa 2.2.2 todetusti oikeusministeriö pitää kuitenkin mahdollisena, että yhteisösakkoa koskevaan ehdotukseen tehdään vähäinen muutos. Hallituksen esitystä voidaan lausuntojen valossa edelleen pitää perusteltuna.

Seuraavassa esitetään oikeusministeriön yksityiskohtaiset kannanotot keskeisiin asiantuntijalausunnoissa esitettyihin hallituksen esitystä koskeviin huomautuksiin. Lausunnonantajien huomioita on tiivistämistä varten lyhennetty, ryhmitelty uudestaan ja niiden kieliasua on yhtenäistetty. Lausuntojen sisältöä ei pääsääntöisesti ole toistettu siltä osin kuin lausunnonantajat ovat ilmoittaneet kannattavansa esityksen hyväksymistä tai lausunnoissa tuetaan tai toistetaan esityksen ehdotuksia tai argumentaatiota taikka muissa lausunnoissa jo esitettyä.

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

2 Syyteneuvottelun aineellisen soveltamisalan laajentaminen

2.1 Rikosnimikkeet

Useat lausunnonantajat olisivat kannattaneet syyteneuvottelun soveltamisalan laajentamista rikoslajineutraalisti. Toisaalta *Professori Helenius* on tuonut esiin, että syyteneuvottelun vähäisistä käyttömääristä voitaneen päätellä, että Suomessa ei ole syntynyt valtakunnallista syyteneuvottelukulttuuria, eikä nykyisen syyteneuvottelujärjestelmän täysi potentiaali ole toteutunut. Näin ollen syyteneuvottelujärjestelmän arvioitua vähäisempää käyttöä ei voitane selittää yksinomaan sen nykyisellä oikeudellisella soveltamisalalla. Professori Helenius on katsonut, että syyteneuvottelun nykyistä käyttöä olisi mahdollista laajentaa sen oikeudellista soveltamisalaa laajentamatta. Toivottuja, soveltamisalan laajentamisesta mm. uusiin rikostyyppeihin syntyviä hyötyjä ei todennäköisesti pääse syntymään, mikäli syyteneuvottelua ei vastaisuudessakaan käytännössä käytetä siinä laajuudessa, kuin sen oikeudellinen soveltamisala mahdollistaa. Professori Helenius katsoo, että ehdotettua maltillisempi vaihtoehto olisi ”pehmeämpien” toimenpiteiden käyttöönottaminen ja niiden vaikutusten arvioiminen muutaman vuoden päästä, ennen kuin syyteneuvottelun oikeudellista soveltamisalaa lähdetään laajentamaan uusiin rikostyyppeihin ja oikeusseuraamuksiin.

Professori Melander on katsonut, että erityisesti törkeän ihmiskaupan ja törkeän ryöstön lisäämiseen syyteneuvottelun soveltamisalaan voidaan kohdistaa myös kriittisiä huomioita. Lakivaliokunnan aiemmin toteamin tavoin ihmiskauppaa ja ryöstöä voidaan pitää myös henkeen ja terveyteen kohdistuvina rikoksina, minkä vuoksi niitä koskeva syyteneuvottelun soveltamisalan laajentaminen ei ole täysin johdonmukaista suhteessa siihen, miten syyteneuvottelun soveltamisalasta yleisemmin on säädetty ja minkä luonteisiin oikeushyviin kohdistuvat rikokset on jätetty menettelyn soveltamisalan ulkopuolelle. Toisaalta hän katsoo, että tietynlaiset törkeät ryöstöt (esim. arvokuljetusryöstöt; ks. HE, s. 99) samoin kuin tietynlaiset törkeää ihmiskauppaa koskevat tapaukset (esim. marjanpoimintaan liittyvät tapaukset; ks. HE, s. 99) soveltunevat syyteneuvotteluun tavalla, josta voisi aiheutua prosessiekonomista hyötyä. Professori Melander katsoo, että olisi kuitenkin edelleen syytä painottaa, että törkeää ryöstöä ja törkeää ihmiskauppaa koskevin osin oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:n 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu syyteneuvottelun perusteltavuus asian laadun kannalta korostuu (LaVM 5/2014 vp, s. 5/I).

> Oikeusministeriö toteaa, että esityksessä on käsitelty vaihtoehtoisia toteuttamistapoja syyteneuvottelun soveltamisalan laajentamiseksi (jakso 5.1.1) sekä tunnistettu nykysääntelyn soveltamisalarajauksen epäjohdonmukaisuus (esim. 2.3.12). Esityksessä todetusti laajemmat soveltamisalalaajennukset olisivat kuitenkin vastoin viimeaikaisia pyrkimyksiä ankaroittaa väkivalta- ja seksuaalirikosten rangaistustasoa ja parantaa näiden rikosten uhrien asemaa.
>
> Kuten professori Helenius on tuonut esiin, syyteneuvottelun täysi käyttöpotentiaali ei ole toteutunut nykyisen soveltamisalarajauksen puitteissa. Esityksessä todetusti syyteneuvottelun vähäinen käyttö liittyy monilta osin menettelyyn itseensä eikä pelkästään sen soveltamisalarajauksiin (jakso 2.3). Toisaalta oikeusministeriö viittaa syyteneuvottelua koskeviin selvityksiin ja lausuntopalautteisiin, joissa törkeät huumausainerikokset on nähty ainakin teoriassa syyteneuvottelun soveltamisalaan sopivana rikostyyppinä. Hallituksen esityksestä (s. 46) ilmenevästi syyteneuvottelun soveltamisalan laajennus törkeisiin huumausainerikoksiin vaikuttaa näissä selvityksissä ja niiden lausuntopalautteessa saaneen pääosin laajaa kannatusta.
>
> Törkeän ryöstön ja törkeän ihmiskaupan osalta oikeusministeriössä toteaa, että esityksessä on jo nykyisellään korostettu asian laatua arviointikriteerinä, jos syyteneuvottelun

soveltamisalaa laajennetaan ehdotettuun kolmeen uuteen rikosnimikkeeseen (HE s. 98–100).

Oikeusministeriö katsoo, että esitetyt soveltamisalalaajennukset ovat kokonaisuudessaan melko suppeita. Esityksen jaksossa 9 todetusti esityksen vaikutuksia tulee seurata lakien voimaantulon jälkeen.

Helsingin poliisilaitos katsoo, että syyteneuvotteluun liittyvä konkreettinen uhkakuva on, ettei rikoskokonaisuuden tosiasiallisia toimijoita saada koskaan selvitettyä, jos syyteneuvottelua sovelletaan henkilöön, jolle on maksettu tai jota on painostettu tunnustamaan tekoja, joista ovat tosiallisesti vastuussa aivan toiset ja organisaatiossa ylemmällä portaalla toimivat henkilöt. Useita rikoksesta epäiltyjä sisältävän törkeän huumausainerikoskokonaisuuden kohdalla syyteneuvottelun soveltaminen yksittäisen henkilön kohdalla saattaa johtaa tilanteeseen, jossa muut rikoksesta epäillyt epäilevät syyteneuvotteluun suostuneen henkilön kertoneen poliisille myös muiden rikoksesta epäiltyjen osuuksista kokonaisuudessa. Huumausainerikollisuudessa vallitseva vaikenemisen kulttuuri huomioiden syyteneuvotteluun suostuminen saattaa siten aiheuttaa tällaisessa tilanteessa henkilölle henkeen ja terveyteen kohdistuvan vaaran. Syyteneuvottelu voisi siten soveltua lähinnä tapauksiin, joissa on vain yksi rikoksesta epäilty, kyse olisi törkeän huumausainerikoksen alarajalla olevasta huumausaine-erästä ja tilanteesta, jossa niukkojen lähtötietojen perusteella tutkinnan tuloksellinen laajentaminen ei olisi kovinkaan todennäköistä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia on todennut, että törkeisiin huumausainerikoksiin liittyy riski väärille tunnustuksille sekä muualta tuleva paine tunnustaa, peruuttaa tunnustus, muuttaa kertomusta tai vaieta. Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia katsoo, että syyteneuvottelujärjestelmän laajentaminen törkeisiin huumausainerikoksiin johtaisi siihen, että esitutkinnasta tulisi näissä jutuissa entistäkin tunnustamishakuisempaa. Lausunnossa lisäksi esitetään, että epäillyltä toivottaisiin luonnollisesti nykyiseen tapaan rikoskumppaneiden tekemisten paljastamista samalla, kun tunnustetaan omia huumausainetekemisiä. Myös muiden kuin epäillyn omien tekojen paljastaminen saattaisi ainakin tosiasiallisesti tulla huumausainerikosasioissa liitetyksi syyttäjän kanssa käytävään kaupantekoon, mikä ei ole ainakaan nykyisen järjestelmän tarkoitus.

Oikeusministeriö toteaa, että esityksessä ei ole puututtu eduskunnan hyväksymään ratkaisuun tunnustuksen oikeellisuuden ja vapaaehtoisuuden kontrolloimisesta. Oikeusministeriö katsoo, että esityksessä on useassa kohdin tuotu esiin törkeisiin huumausainerikoksiin liittyvää riskiä väärille tunnustuksille (esim. HE s. 52, 67, 69, 98) sekä korostettu eri viranomaisten vastuuta tunnustuksen oikeellisuuden ja vapaaehtoisuuden varmistamisesta (HE s. 99). Oikeusministeriö huomauttaa, että riski väärille tunnustuksille sekä uhka epäillyn henkeen ja terveyteen kohdistuvasta vaarasta on olemassa myös tavallisessa rikosprosessissa, eikä riski liity pelkästään törkeisiin huumausainerikoksiin, vaan voi teoriassa koskea kaikkea vakavaa rikollisuutta, kuten törkeitä talousrikoksia, jotka ovat jo nykyisin syyteneuvottelun soveltamisalassa.

Muiden kuin epäillyn omien tekojen paljastamisen osalta oikeusministeriö viittaa aikaisempaan syyteneuvottelua koskevaan hallituksen esitykseen, jossa todetaan nimenomaisesti, että syyteneuvottelussa rikoksen selvittämisen edistämisen lieventävää vaikutusta ei uloteta muihin kuin tunnustuksen antajan tekemiin rikoksiin (HE 58/2013 vp, s. 13; viitaten HE 44/2002 vp s. 182 ja 199). Lisäksi oikeusministeriö toteaa, että esitetty riski ei liity pelkästään syyteneuvotteluun, koska tekijä voi saada lievennyksen rangaistukseensa myös tavallisessa rikosprosessissa.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia on tuonut esiin, että perustuslakivaliokunta totesi syyteneuvottelusta antamassa lausunnossaan, että yhdenvertaisuutta voidaan vahvistaa esimerkiksi rajaamalla syyteneuvottelu rikoksiin, jotka kohdistuvat valtioon ja julkisyhteisöihin (PeVL 7/2014 vp, s. 6).

Syyteneuvottelun käyttöalaan ehdotetut laajennukset eivät vastaa ajatusta rikosten rajaamisesta valtioon tai julkisyhteisöön kohdistuviin rikoksiin.

> Oikeusministeriö toteaa ensinnäkin, että esityksen tavoitteena on lisätä syyteneuvottelun käyttöä, jotta rikosprosessia voidaan sujuvoittaa. Syyteneuvottelun käyttöalan supistaminen ei sopisi yhteen tämän tavoitteen kanssa. Toiseksi oikeusministeriö toteaa, että eduskunta on hyväksynyt nykyisen soveltamisalan laajempana kuin mitä perustuslakivaliokunta lausunnossaan oli pohtinut. Oikeusministeriö viittaa tältä osin lakivaliokunnan mietintöön (LaVM 5/2014 vp), jossa kyseistä perustuslakivaliokunnan lausuntoa on käsitelty. ”[L]akivaliokunta arvioi, että julkisyhteisöt asianomistajina todennäköisesti säännönmukaisesti suostuisivat syyteneuvottelumenettelyn käyttämiseen. Toisaalta otaksuttavasti näin menettelisivät myös muut ns. institutionaaliset asianomistajat, kuten vakuutusyhtiöt ja pankit. Tämä liittyy siihen, että asianomistajan kannalta syyteneuvottelu on varteenotettava menettelylaji. Asianomistajat tosin eivät voi käyttää siinä syyteoikeuttaan, mutta tunnustamisoikeudenkäynnissä voidaan käsitellä asianomistajien yksityisoikeudelliset vaatimukset nopeasti ja yleensä tunnustamisesta myös seuraisi, että yksityisoikeudellinen vaatimus olisi riidaton. Syyttäjällä olisi pääsääntöinen velvollisuus vastaavalla tavalla kuin tavallisessa rikosoikeudenkäynnissä ajaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta (ROL 3:9, L 455/2011). Lakivaliokunnan mukaan ei ole riittäviä perusteita asettaa eri asianomistajia eri asemaan, koska syyteneuvottelulla on asianomistajan kannalta edullisia puolia.”

Professori Melander on kiinnittänyt huomiota siihen, että esityksessä ei arvioida syyteneuvottelun soveltamisalan laajentamisen merkitystä lapsen edun kannalta. Hän katsoo, että merkityksellistä olisi ollut toteuttaa lapsen edun huomioon ottamiseen kiinnittyvää arviointia niin alaikäisen epäillyn tai vastaajan kuin alaikäisen asianomistajan näkökulmasta. Hän ehdottaa, että lakivaliokunta voisi esityksestä antamassaan mietinnössä korostaa, että syyteneuvottelun edellytyksiä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:n 1 momentin mukaan arvioitaessa tulisi kiinnittää korostunutta huomiota lapsen etuun sen ohella, että tällaisessa tilanteessa sanotun lainkohdan 2 kohdassa tarkoitetun asian laadun merkitys arviointiperusteena korostuu. Melander perustelee tätä erityisesti sillä, että syyteneuvottelun käyttöalaa ehdotetaan laajennettavan törkeisiin ryöstöihin. Hän pohtii lisäksi mahdollisuutta siihen, että lainsäädännössä nimenomaisesti säädettäisiin lapsen edun huomioon ottamisesta syyteneuvottelussa. Melander katsoo myös, että syyteneuvottelun henkilöllisen soveltamisalan ulottumista alle 18-vuotiaisiin voidaan sinänsä lakivaliokunnan aiemman asiaa koskevan kannan mukaan pitää perusteltuna (LaVM 5/2014 vp, s. 5/I), mutta lapsen edun huomioon ottamiselle syyteneuvottelun yleisistä edellytyksistä säädettäessä olisi esitettävissä suhteellisen vahvoja perusteita.

Myös *lapsiasiavaltuutettu* on kiinnittänyt huomiota siihen, että ehdotusten vaikutuksia alaikäisille asianosaisille (epäillyille, vastaajille tai asianomistajille) ei ole nimenomaisesti arvioitu esityksessä erikseen, mitä valtuutettu pitää valitettavana. Lapsiasiavaltuutettu kiinnittää huomiota myös lapsiuhreihin toteamalla, että lapsiuhrit ovat yleisesti ottaen erityisen haavoittuvassa asemassa oleva uhriryhmä. Lapsi on aina alisteisessa asemassa suhteessa aikuiseen ja korostuneesti myös silloin, kun epäilty tai vastaaja on alaikäinen. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että viranomaisten voi olla vaikea varmistua siitä, että alaikäisen asianomistajan suostumus syyteneuvottelumenettelyyn on vapaaehtoinen erityisesti silloin, jos tekijä on asianomistajalle entuudestaan tuttu.

Lapsiasiavaltuutetun mukaan esityksen perusteella on vaikea arvioida, mikä vaikutus ehdotuksella laajentaa syyteneuvottelun soveltamisalaa törkeään ryöstöön, törkeään ihmiskauppaan sekä törkeään huumausainerikokseen olisi lapsille. Valtuutettu katsoo, että esityksen perusteella jää epäselväksi, miten ehdotettu laajennus itsessään mahdollisesti lisäisi syyteneuvottelun käyttöä, sillä esityksessä korostetaan, että nämä rikokset eivät ole perusmuotoisinakaan olleet kertaakaan päärikoksena syyteneuvottelun kohteena vuosina 2015–2024. Lapsiasiavaltuutettu katsoo, että syyteneuvottelun käyttö alaikäisten asianosaisten kohdalla ei ole täysin ongelmatonta viitaten muun muassa YK:n lapsen

oikeuksien komitean kannanottoihin. Lapsiasiavaltuutettu toteaa, että esityksestä ei käy ilmi törkeästä huumausainerikoksesta ja törkeästä ihmiskaupasta tuomittujen alaikäisten osuutta.

Oikeusministeriö katsoo, että alaikäisen epäillyn tai vastaajan sekä asianomistajan nuoresta iästä johtuva erityinen haavoittuvuus tulee ottaa huomioon syyteneuvottelua harkittaessa. Oikeusministeriö toteaa, että esityksen vaikutustenarvioinnissa on käsitelty esityksen vaikutuksia ihmisryhmiin. Lainvalmistelun vaikutusarviointiohjeen (Valtioneuvoston julkaisuja 2022:66) mukaan vaikutustenarvioinnissa tulee tunnistaa esityksen olennaiset vaikutukset (s. 11–15).

Syyteneuvottelua käytetään eniten törkeiden talousrikosten käsittelyyn (törkeä veropetos, törkeä kirjanpitorikos, törkeä velallisen epärehellisyys). Oikeusministeriö viittaa esityksen vaikutustenarviointiin, jossa todetaan, että vaikutustenarviointia vaikeuttaa se, että syyteneuvottelu on hyvin tapauskohtaista. Rikosasian on ensinnäkin oltava luonteeltaan sellainen, että siitä voidaan lainsäädännön asettamien rajausten mukaisesti käydä syyteneuvottelu. Lisäksi syyttäjän, vastaajan ja mahdollisen asianomistajan on kaikkien suhtauduttava myönteisesti menettelyn käyttämiseen. Vaikutustenarvioinnissa todetaan myös, että syyteneuvottelun mahdollistaminen tietystä rikosnimikkeestä ei myöskään vielä itsessään merkitse, että rikoksista tullaan suurissa määrin neuvottelemaan. Asian soveltuminen syyteneuvotteluun edellyttää prosessiekonomisten hyötyjen saavuttamista, minkä lisäksi syyttäjän on lakivaliokunnan toteamalla tavalla harkittava rikoksen soveltuvuutta menettelyyn asian laadun perusteella. Esityksessä arvioidaan, että kolmea rikosnimikettä (törkeä huumausainerikos, törkeä ryöstö, törkeä ihmiskauppa) koskevalla soveltamisalan laajennuksella ei todennäköisesti ole merkittäviä vaikutuksia syyteneuvottelun käytön lisäämiseen. Suurin hyöty saadaan todennäköisesti jatkossakin talousrikosasioiden käsittelyssä. Yksittäistapauksessa neuvottelumahdollisuus voi kuitenkin olla merkityksellinen neuvotteluhalukkuuden näkökulmasta (s. 55–56). Esityksessä on katsottu, että tyyppiesimerkki syyteneuvotteluun soveltuvasta törkeästä ryöstöstä voisi olla arvokuljetusryöstö. Törkeän ihmiskaupan osalta esimerkkinä on pidetty niin sanottuja marjanpoimijatapauksia (s. 99).

Syyteneuvottelua koskevien tilastojen valossa syyteneuvottelun käyttö saattaisi mahdollisesti lisääntyä törkeiden petosten sekä muiden talousrikosten yhteydessä (s. 58). Esityksen vaikutustenarvioinnissa on tuotu esiin vastaajien ikäjakauma vuosien 2023 ja 2024 tunnustamisoikeudenkäynneissä annetuissa tuomioissa, joissa päävaatimuksena oli törkeä veropetos, törkeä kirjanpitorikos tai törkeä velallisen epärehellisyys (s. 64). Taulukossa todetusti nuorimmat vastaajat ovat olleet 20–24-vuotiaita. Oikeusministeriö viittaa sivulla 21 esitettyyn taulukkoon, josta käy ilmi kyseisten vuosien tunnustamisoikeudenkäynnissä annettujen tuomioiden lukumäärä rikosnimikkeittäin (pl. Päijät-Hämeen käräjäoikeus). Vuosina 2023 ja 2024 näiden kolmen nimikkeen osuus kaikista tunnustamisoikeudenkäynnissä annetuista tuomioista oli 62 prosenttia ja 71 prosenttia.

Vaikutustenarvioinnissa on tuotu esiin, että vuonna 2023 törkeästä ryöstöstä tuomittujen ikäjakauma oli melko tasainen 15–39 ikävuoden välillä. Eniten törkeitä ryöstöjä tekivät 18–20-vuotiaat (26 %) ja toiseksi eniten 15–17-vuotiaat (20 %). Suunnilleen saman verran näitä rikoksia tekivät 21–24-vuotiaat ja 25–29-vuotiaat (molemmat 18 %). Törkeästä huumausainerikoksesta tuomittujen ikäjakauma painottui hieman vanhempiin. Suurin osa tuomituista oli 30–39-vuotiaita (31 %) ja toiseksi eniten 25–29-vuotiaita (20 %). Suunnilleen saman verran näitä rikoksia tekivät 21–24-vuotiaat (15 %) ja 40–49-vuotiaat (16 %). Törkeästä ihmiskaupasta tuomittiin vuonna 2023 neljä henkilöä, jotka olivat 25–49-vuotiaita.

Vaikutustenarvioinnissa on käsitelty myös asianomistajia. Vaikutustenarvioinnissa todetusti Krimon vuoden 2024 selvityksen mukaan vuosina 2015–2022 asianomistajana oli yksinomaan viranomainen 44,2 %:ssa tunnustamisoikeudenkäynneistä. Tämä selittyy sillä, että tunnustamisoikeudenkäynnit koskevat pääasiassa talousrikoksia. Tapauksia, joissa asianomistajana oli yksinomaan muu oikeushenkilö kuin viranomainen oli selvityksen mukaan 17,5 % ja tapauksia, joissa asianomistajana oli yksinomaan yksityishenkilö 3,8 %. Selvityksen mukaan 25,6 %:ssa tapauksia asianomistajat olivat useammasta edellä mainitusta ryhmästä. Asianomistajia ei ollut lainkaan 8,8 %:ssa tapauksia (Krimo 2024, s. 21–22). Esityksen ei arvioida muuttavan näitä osuuksia merkittävästi. Arvioinnissa myös todetaan, että ryöstörikosten uhrit painottuvat melko nuoriin ikäryhmiin. Vuonna 2023 ryöstörikosten uhreista 29 % oli 0–17-vuotiaita ja 18–39-vuotiaita 51 %. Samana vuonna ihmiskaupparikosten uhreista suurin osa oli 21–49-vuotiaita (77 %) (s. 65).

Oikeusministeriö pitää epätodennäköisenä, että ehdotetut muutokset lisäisivät alaikäisten vastaajien tai asianomistajien määrää syyteneuvottelussa. Oikeusministeriö katsoo, että lapsen etu tulee ottaa huomioon asian laatua koskevassa arvioinnissa. Lapsen oikeuksien yleissopimuksen (SopS 60/1991) velvoitteet sitovat viranomaisia heidän arvioidessaan rikosasian soveltuvuutta syyteneuvotteluun. Näin ollen oikeusministeriö katsoo, että lapsen edun huomioon ottamista ei ole syytä erikseen mainita lakitekstissä, koska se sisältyy asian laatua koskevaan harkintaan. Suotavaa kuitenkin on, että lakivaliokunta painottaa asiaa mietinnössään.

Lapsiasiavaltuutettu esittää huolensa niitä tilanteita koskien, joissa rikosasiassa on useampi epäilty tai vastaaja. Valtuutettu viittaa siihen, että tunnustamisoikeudenkäynnissä annetun tuomion oikeusvoima ei ulotu toista rikokseen osallista koskevassa tavanomaisessa oikeudenkäynnissä tutkittavaan asiaan. Hän huomauttaa, että näissä tilanteissa joko alaikäinen epäilty/vastaaja taikka asianomistaja voi siis joutua käymään rinnakkain useampia prosesseja.

Oikeusministeriö toteaa, että oikeusvoimavaikutuksesta, eli siitä, mikä merkitys aikaisemmalla lainvoimaisella tuomiolla on myöhemmän oikeudenkäynnin kannalta, ei ole laissa säännöksiä. Oikeusvoimaa koskeva kysymys ei liity yksinomaan tunnustamisoikeudenkäyntiin, vaan yleensä lainvoimaisiin tuomioihin. Lakivaliokunta on aikaisemmin todennut, että ”…tunnustamisoikeudenkäynnissä annetun tuomion oikeusvoima ei ulotu toista rikokseen osallista koskevassa tavanomaisessa oikeudenkäynnissä tutkittavaan asiaan. Syyteneuvottelussa annetulla tuomiolla ei siten ole sitovaa vaikutusta toisessa oikeudenkäynnissä. Tuomion oikeusvoimavaikutus ulottuu rikosasiassa vain siihen henkilöön, joka on tuomittu tai vapautettu rikosoikeudenkäynnissä riippumatta siitä, onko kysymyksessä negatiivinen oikeusvoimavaikutus (samaa asiaa ei saa tutkia kahdesti) vai positiivinen oikeusvoimavaikutus (aiemmassa tuomiossa ratkaistu ennakkoluonteinen kysymys on sellaisenaan otettava myöhemmässä oikeudenkäynnissä annettavan tuomion lähtökohdaksi). Vapaan todistelun periaatteen mukaisesti tuomiota voidaan käyttää näyttönä toisessa oikeudenkäynnissä (ns. tuomion todistusvaikutus). Tuomioistuin arvioi tällaisen näytön todistusvoiman tavanomaiseen tapaan vapaalla todistusharkinnalla. Vastaajalla on vuorostaan oikeus riitauttaa todisteen luotettavuus ja esittää vastanäyttöä.” (LaVM 5/2014 vp).

Hallituksen esityksessä todetusti Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on edellyttänyt, että syyteneuvotteluun perustuvan tuomion oikeusvoimaa ei liitetä sellaisessa oikeudenkäynnissä myönnettyihin tosiseikkoihin, missä epäillyt eivät ole osapuolia (Navalnyy ja Ofitserov v. Venäjä 46632/13 ja 28671/14, 2016, kohta 105). Oikeusministeriö katsoo, että lakivaliokunnan aikaisemmin omaksuma lähtökohta tunnustamisoikeudenkäynnissä annetun tuomion oikeusvoimavaikutukseen on asianmukainen.

Lakivaliokunta on pyytänyt lisäselvitystä *Helsingin käräjäoikeudelta*, *Syyttäjälaitokselta* sekä *Poliisihallitukselta* liittyen syyteneuvottelumenettelyn soveltamiseen alaikäisiin sekä arviota hallituksen esityksessä ehdotetun syyteneuvottelun laajentamisen vaikutuksista lapsen edun näkökulmasta. Lisäselvitysten mukaan lausunnonantajilla ei ole tietoa tapauksista, joissa syyteneuvottelua olisi käyty alaikäisen vastaajan tai asianomistajan kanssa. Lausunnoissa on korostettu voimassa olevan sääntelyn vaatimusta siitä, että alaikäiselle epäillylle tai vastaajalle tulee syyteneuvottelua varten määrätä avustaja (ROL 1:10a.2). Lisäksi *Syyttäjälaitos* on tuonut lausunnossaan esiin asianomistajan mahdollisuuden avustajaan tietyissä tilanteissa (ROL 2:1a, ETL 4:10). Lausunnoissa syyteneuvottelu nähtiin ennen kaikkea positiivisena mahdollisuutena alaikäisille asianosaisille.

Poliisihallitus on tuonut lausunnossaan esiin, että nuorilla epäillyillä on tutkimustiedon perusteella kaksin- tai kolminkertainen riski tehdä vääriä tunnustuksia aikuisiin epäiltyihin verrattuna. Poliisihallitus on lausunnossaan kuitenkin tuonut esiin, että poliisin tehtävänä on selvittää nuorten tekemäksi epäiltyjen rikosten esitutkinnassa riittävällä tavalla rikolliseen toimintaan houkuttelua, painostamista tai pakottamista. Syyttäjän ja tutkinnanjohtajan ei pitäisi nojata liikaa nuoren tunnustukseen tehdessään ratkaisua syyteneuvotteluun ryhtymisestä. Lisäksi lausunnossa tuodaan esiin, että viranomaisten tehtävänä on huolehtia, että lapsen etu tulee rikosprosessissa huomioiduksi. Poliisihallituksen mukaan poliisi ei ehdota syyteneuvottelun käyttämistä rikosasiassa syyttäjälle, ellei rikosasian tunnusmerkistön ja sitä tukevan näytön ole arvioitu soveltuvan syyteneuvottelumenettelyyn, menettelyn tukevan lapsen etua ja lisäksi asianomistajan oikeusturvan säilyvän menettelyssä. Syyteneuvottelun on edistettävä asian käsittelyä. Rikosasian kokonaisarviointi ratkaisee poliisin ja syyttäjän välisen yhteistyön kautta syyteneuvotteluun ryhtymisen.

> Oikeusministeriö jakaa Helsingin käräjäoikeuden, Syyttäjälaitoksen ja Poliisihallituksen käsityksen siitä, että syyteneuvottelua ei ole käytetty alaikäisten asianosaisten kohdalla sekä yhtyy lausunnoissa esitettyihin huomioihin avustajan määräämisestä koskevasta sääntelystä. Oikeusministeriö huomauttaa lisäksi, että alaikäinen asianomistaja on oikeutettu oikeusapulain (257/2002) mukaiseen oikeusapuun lain edellytysten täyttyessä.

2.2 Muut seuraamukset

2.2.1 Yleiset huomiot

Krimo on nostanut lausunnossaan esille, että liiketoimintakieltoa ja rikoshyötyä koskevista ehdotuksista hyötyvät erityisesti talousrikolliset.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia suhtautuu kielteisesti siihen, että liiketoimintakielto ja rikoshyöty voisivat olla syyteneuvottelun kohteena. Lausunnon mukaan ehdotuksiin liittyy samanlaisia riskejä kuin syyteneuvottelussa esimerkiksi törkeiden huumausainerikosten kohdalla. Lausunnossa ei pidetä poissuljettuna tilannetta, jossa asianomistajaa painostetaan jättämään vaatimatta hänelle kuuluvaa vahingonkorvausta.

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus suhtautuu liiketoimintakiellosta ja rikoshyödystä neuvotteluun (kun viimeksi kerrottu liittyy asianomistajan korvausvaatimukseen) ainakin jossain määrin varauksellisesti. Liiketoimintakiellolla suojataan paitsi yhteiskunnan toimivuutta, myös elinkeinonharjoittajien luottamusta siihen, että kaikki toimijat toimivat kilpailluilla markkinoilla samojen sääntöjen mukaisesti. Rikoshyödystä neuvottelu taas saattaa pahimmillaan johtaa siihen, että rikoksentekijä pystyy rangaistuksenkin saatuaan hyötymään rikoksestaan taloudellisesti. Prosessiekonomisiin lähtökohtiin nähden on lisäksi jossain määrin ristiriitaista, että rikoshyödystä neuvottelemiseen tulisi suhtautua suopeammin tilanteissa, joissa asianomistaja olisi julkisoikeudellinen taho tai muu oikeushenkilö. Lausunnossaan

käräjäoikeus kuitenkin katsoo, että oikein ja harkiten toteutettuna liiketoimintakiellosta ja rikoshyödystä neuvottelemisen salliminen on kannatettavaa.

> Esityksessä on tunnistettu, että sen vaikutukset kohdistuvat erityisesti talousrikoksia tunnustaneisiin henkilöihin eli talousrikollisiin (s. 63). Samoin esityksessä on arvioitu riskiä siitä, että uudet neuvottelumahdollisuudet yhdessä rangaistusalennuksen kanssa muodostuisivat liian houkuttelevaksi ja sääntely olisi tämän vuoksi ristiriidassa EIT:n Babar Ahmad -tuomion edellytysten kanssa. Tästä syystä esityksessä on pidetty suotavana, että perustuslakivaliokunta lausuisi yhteisösakosta ja oheisseuraamuksista neuvottelua koskevien ehdotusten perustuslainmukaisuudesta, vaikka uusien neuvottelumahdollisuuksien ei esityksessä arvioidakaan olevan ongelmallisia perustuslain 21 §:n kannalta (jakso 11).
>
> Oikeusministeriö viittaa perustuslakivaliokunnan käsillä olevaa hallituksen esitystä koskevaan lausuntoon, jossa todetaan, että vaikka nyt ehdotetun sääntelyn mahdollistama lievennys voi olla tuntuva, ei rangaistuksen ankaruuden ero tavanomaisessa oikeudenkäynnissä tuomittavan rangaistukseen perustuslakivaliokunnan mielestä muodostu suhteettoman suureksi, eikä sen voida katsoa asiattomasti painostavan henkilöä tunnustamaan rikoksen ja suostumaan tunnustamisoikeudenkäyntiin. Ehdotettu sääntely ei tältäkään osin muodostu ongelmalliseksi perustuslain 21 §:n 2 momentin tai Suomen kansainvälisten ihmisoikeusvelvoitteiden kannalta (kohta 10).
>
> Oikeusministeriö toteaa lisäksi, että esityksessä ei aseteta syyttäjälle velvollisuutta neuvotella liiketoimintakiellosta, rikoshyödystä ja yhteisösakosta, vaan ainoastaan tarjotaan mahdollisuus neuvotteluun tapauskohtaisesti.
>
> Liiketoimintakiellon osalta oikeusministeriö toteaa, että esityksen perusteluissa on tuotu esiin syyttäjän velvollisuus ottaa huomioon liiketoimintakiellon tarkoitus ja luonne turvaamistoimenpiteenä. Tunnustuksen tulisi osoittaa tekijän suhtautuvan vakavasti siihen, että liiketoiminnassa noudatetaan lakia ja hän on valmis jatkossa toimimaan niin, ettei luottamus liiketoiminnan asianmukaisuuteen horju. Mikäli liiketoimintakiellosta neuvottelu ja siitä poikkeaminen todennäköisesti johtaisivat siihen, että liiketoimintaa harjoittava jatkaisi sopimatonta ja vahingollista menettelyä liiketoiminnassaan, ei liiketoimintakiellosta neuvottelulle olisi edellytyksiä (s. 90).
>
> Oikeusministeriö toteaa myös, että esityksessä on tunnistettu teoreettinen riski siihen, että asianomistajaa painostetaan vahingonkorvauksesta sopimiseen. Tähän osaltaan liittyy esityksen kirjaus siitä, että rikoshyödystä neuvotteluun voitaisiin suhtautua suopeammin esimerkiksi, jos asianomistaja olisi julkisoikeudellinen taho tai muu oikeushenkilö (s. 94). Oikeusministeriö kuitenkin korostaa, että sama riski painostuksesta liittyy myös asianomistajan suostumusedellytykseen. Oikeusministeriö katsoo, että rikosprosessivirkaomaisten tehtävänä on tapauskohtaisesti arvioida, onko asianomistajaa mahdollisesti painostettu suostumaan syyteneuvotteluun tai luopumaan kokonaan tai osittain vahingonkorvausvaatimuksesta. Yksi indikaatio painostukselle voisi olla se, että asianomistaja luopuu vahingonkorvauksesta hyvin huomattavilta osin.

Syyttäjälaitos kritisoi tunnustamismenettelyä koskevia muutosehdotuksia siltä osin, että yhteisösakosta, liiketoimintakiellosta ja rikoshyödystä neuvottelua ei uloteta tunnustamismenettelyyn. Syyttäjälaitos pitää ratkaisua perusteettomana ja katsoo, että ehdotus tulee vähentämään syyteneuvottelun käyttöä. Lausunnossa todetaan, että kun edellä mainituista neuvottelumahdollisuuksista jatkossa säädetään laissa, syyttäjän liikkumavara tunnustamismenettelyssä niiden osalta pienenee. Syyttäjälaitos viittaa asianomistajan suostumukseen syyteneuvottelun edellytyksenä todeten, että neuvottelu olisi mahdollinen esitutkinnan aikaisessa syyteneuvottelussa, mutta se edellyttää esityksen mukaisesti

asianomistajien suostumusten hankkimista, ja koko syyteneuvottelun voisi estää yksi joko passiivinen tai kostonhaluinen asianomistaja. Syyteneuvottelua ei pystytä käynnistämään lainkaan ja jälleen täysin neuvoteltavissa oleva rikosasia ohjautuu täysimääräiseen rikosprosessiin, koska hallituksen esityksen mukaisesti lainsäätäjä ei halua tehdä muutoksia asianomistajan asemaan. Syyttäjälaitos pitää tilannetta hyvin ongelmallisena ja katsoo, että esitys tullee johtamaan syyteneuvottelun vähenemiseen. Rikoshyödystä, liiketoimintakiellosta sekä yhteisösakosta neuvottelemisen on Syyttäjälaitoksen mukaan oltava mahdollista myös tunnustamismenettelyssä.

> Oikeusministeriö toteaa, että esityksen tarkoituksena on lisätä varsinaisen syyteneuvottelun käyttöä esitutkinnassa. Tunnustamismenettelyn tulisi siis olla toissijainen vaihtoehto varsinaiseen syyteneuvotteluun verrattuna. Sitä voitaisiin käyttää esimerkiksi tilanteissa, joissa syyteneuvottelu ei onnistu sen muodollisissa edellytyksissä olevan puutteen vuoksi, esimerkiksi, jos rikosasialla on paljon asianomistajia ja kaikilta heistä ei saada suostumusta syyteneuvotteluun. Tästä syystä esityksessä ehdotettuja muita neuvottelumahdollisuuksia (yhteisösakko, liiketoimintakielto, rikoshyöty tietyiltä osin) ei uloteta tunnustamismenettelyyn, vaan niistä voidaan neuvotella vain syyteneuvottelussa (s. 97).
>
> Oikeusministeriö pitää epätodennäköisenä, että uusia neuvottelumahdollisuuksia koskevat ehdotukset vähentäisivät syyteneuvottelun käyttöä. Esitetty asianomistajan suostumukseen liittyvä problematiikka koskee yleisesti syyteneuvottelujärjestelmää. Oikeusministeriö pitää asianosaisten yhdenvertaisuuden ja oikeusturvan kannalta perusteltuna, että syyteneuvottelun ja tunnustamismenettelyn kohteena olevat seuraamukset on määritelty laissa.

2.2.2 Yhteisösakko

Korkein oikeus on katsonut, että ehdotettu yhteisösakon neuvottelutapa poikkeaisi vakiintuneesta rikosoikeudellisesta systematiikasta ja rangaistuksen määräämistä koskevasta sääntelystä. Lausunnossa on katsottu, että sama muutos saavutettaisiin sillä, että rikoslain 6 luvun 8 a §:n rangaistusasteikon lieventämissäännökseen yhdistetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:ään ja 5 b luvun 4 §:ään ehdotetut muutokset (rangaistusvaatimuksen ja tuomitun rangaistuksen yksilöintiä koskeva perusteluvelvollisuus).

Professori Helenius on tuonut esiin, että ehdotetussa yhteisösakon neuvottelutavassa vallitsee tietynasteinen ristiriita esityksen lainsäädäntöehdotusten ja perustelujen välillä, kun luonnollisen henkilön osalta perusteluissa on korostettu nimenomaan sitä, että alennuksen ei tulla olla kaavamainen kolmasosan alennus. Esityksessä todetaan, että myös yhteisösakkoa koskevaan alennukseen tulisi vaikuttaa se, kuinka varhaisessa vaiheessa rikosprosessia oikeushenkilö on ryhtynyt myötävaikuttamaan rikosasian selvittämiseen. Nyt ehdotettu neuvottelutapa ei mahdollista sitä, että tuomioistuin voisi tuomita esimerkiksi kolme neljännestä normaalisti tuomittavasta euromäärästä, mikäli myötävaikutus on tapahtunut myöhäisessä vaiheessa rikosprosessia. Professori Helenius esittää vaihtoehtoisena toteuttamistapana toisen murto-osan soveltamista (kolme neljännestä tai neljä viidennestä) yhteisösakkoon, jotta tuomioistuimelle jäisi enemmän harkintavaltaa alennuksen arvioinnissa esityksen perusteluissa esitetyllä tavalla.

> Oikeusministeriölle ei ole täysin selvää, miten korkeimman oikeuden ehdottama muutos tulisi muotoilla. Muissa lakivaliokunnalle toimitetuissa lausunnoissa ei ole nostettu esille ehdotuksen ongelmallisuutta vakiintuneen rikosoikeudellisen systematiikan ja rangaistuksen määräämistä koskevan sääntelyn näkökulmasta. Esitysluonnosta koskevassa lausuntopalautteessa saman sisältöistä yhteisösakkoa koskevaa ehdotusta kannatettiin laajasti (s. 90). Oikeusministeriö siten pitää ehdotettua muotoilua asianmukaisena.
>
> Oikeusministeriö yhtyy professori Heleniuksen havaintoon siitä, että ehdotettu neuvottelutapa saattaa rajata liikaa tuomioistuimen harkintamahdollisuutta. Oikeusministeriö pitää

mahdollisena myös toisen murto-osan (3/4) soveltamista, mikä takaisi tuomioistuimelle laajemman harkintavallan (ks. vastineen jakso 7).

2.2.3 Liiketoimintakielto

Professori Melander on todennut liittyen 4. lakiehdotuksen 7 §:n 2 momenttiin, että esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa ei erityisen kattavasti tehdä selkoa siitä, milloin käsillä voisi olla ehdotetussa säännöksessä tarkoitettu erityinen syy. Perusteluja olisi ollut syytä tässä suhteessa täsmentää. Lakivaliokunnan mietinnössä saattaisi tulevan lainsoveltamisen ennakoitavuuden kannalta olla perusteltua pyrkiä arvioimaan, milloin käsillä voisi olla momentissa tarkoitettu erityinen syy.

Oikeusministeriö asiasta Syyttäjälaitoksen kanssa keskusteltuaan katsoo, että erityisen syyn käsilläolo tulisi ratkaista arvioimalla kyseisen tapauksen olosuhteita kokonaisuutena. Erityinen syy voisi tulla kyseeseen tilanteissa, joissa lain 1 §:n suojatavoite toteutuisi ilman kieltoa ja liiketoimintakiellon ennalta estävä lisäarvo olisi kokonaisuutena arvioiden vähäinen verrattuna ehdotetun 1 momentin rajattuun liiketoimintakieltoon. Punnittaessa neuvottelua 1 ja 2 momentin välillä, painoarvoa voitaisiin antaa sille, kuinka merkittäviä prosessiekonomisia hyötyjä tunnustuksella on saavutettu.

2.2.4 Rikoshyödystä neuvottelu

Oikeusrekisterikeskus on lausunnossaan kiinnittänyt huomiota siihen, että syyteneuvottelu rikoshyödystä voi aiheuttaa oikeudenmenetyksiä rikoshyödyn ja vahingonkorvauksen täytäntöönpanovaiheen yhteensovittamisessa, mikäli menettämisseuraamus jää yksilöimättömäksi ja perusteiltaan käsittelemättömäksi tunnustamisoikeudenkäynnissä annettavassa tuomiossa. Lausunnossa nostetaan esiin, että rikoslain 10 luvun 11 §:ssä säädetyssä menettämisseuraamuksen ja sitä vastaavan vahingonkorvauksen tai edunpalautuksen täytäntöönpanon yhteensovittamista koskevassa menettelyssä ei voi yhteensovittaa tuomittua menettämisseuraamusta ja tuomioistuimen ratkaisuun perustuvaa vahingonkorvausta tai edunpalautusta, jos vahinkoa tai edunpalautusta vastaavaa menettämisseuraamusta ei ole lainkaan tuomittu tai jos vahingonkorvausta tai edunpalautusta vastaavaa määrää ei ole huomioitu aikaisemmin tuomitussa menettämisseuraamuksessa. Lausunnossa kiinnitetään lisäksi huomiota siihen, että on mahdollista, että vahingonkorvausta vaativa henkilö ei aina ole kykenevä esittämään yksityisoikeudellista vaatimustaan vielä rikosasian käsittelyn yhteydessä. Tällaisten vahinkoa kärsineiden henkilöiden oikeusturvan osalta olisi ongelmallista, jos syyteneuvottelussa syyttäjä voisi jättää vaatimatta hyödyn menettämistä näille henkilöille aiheutuneita vahinkoja vastaavalta osin sillä perusteella, että asianomistaja ei ole vaatinut vahingonkorvausta tai edunpalautusta.

Oikeusministeriö toteaa, että tunnustamisoikeudenkäynnissä ratkaistaan muut rikokseen perustuvat ja asian käsittelyyn liittyvät vaatimukset (ROL 5b:4.2). Rikokseen perustuvia vaatimuksia olisivat menettämisvaatimuksia ja muita rikoksen julkisoikeudellisia seuraamuksia koskevat vaatimukset sekä asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset (HE 58/2013 vp, s. 32). Edellisessä hallituksen esityksessä todetaan lisäksi, että jos epäiltyyn tekoon liittyisi esimerkiksi monimutkaisia ja vaikeita konfiskaatio- tai vahingonkorvauskysymyksiä, jotka vaatisivat asian selvittämistä laajasti, ei tuomioesityksestä välttämättä olisi prosessiekonomista hyötyä. Lähtökohtana on, että tunnustamisoikeudenkäynnissä tulee voida ratkaista kaikki tuomioesityksessä tarkoitettuun rikokseen perustuvat vaatimukset (s. 24). Jos syyteneuvottelu on kohdistunut rikoshyötyyn, tuomioistuin jättää menettämisseuraamuksen tuomitsematta (3. lakiehdotuksen 10 luvun 2 §).

Oikeusministeriö toteaa, että syyteneuvottelu edellyttää asianomistajan suostumusta. Käytännössä tämä tarkoittaa, että asianosaiset ovat päässeet sopuun vahingonkorvauksen määrästä. Oikeusministeriö ei siten katso, että esitys johtaisi Oikeusrekisterikeskuksen esiin nostamiin ongelmiin.

Krimon lausunnossa on tuotu esiin, että rikoshyötyä koskeva neuvottelumahdollisuus rajautuisi asianomistajarikoksiin ja tilanteisiin, joissa asianomistaja ei vaadi korvausta lainkaan tai vaadittu määrä on pienempi kuin syyttäjän arvio rikoshyödystä. Lausunnossa katsotaan, että ehdotus merkitsisi poikkeamaa sekä rikastumiskiellosta että siitä syyteneuvottelun keskeisestä periaatteesta, jonka mukaan tapauksen tosiseikastosta ei neuvotella. Lausunnon mukaan syyttäjä voisi jatkossa neuvotella sellaisesta rikoshyödyn osasta, jonka hän itse katsoo tosiasiallisesti syntyneen, mutta jättäisi neuvottelujen seurauksena siitä huolimatta osan hyödystä vaatimatta. Kyse ei lausunnon mukaan siis olisi näytöllisestä epävarmuudesta vaan tietoisesta poikkeamisesta syyttäjän omasta arviosta.

Krimon lausunnossa todetaan myös, että ehdotus saattaa sisältää myös riskin ratkaisukäytännön hajautumisesta, kun tuomareilla voi olla keskenään eriäviä näkemyksiä siitä, missä määrin rikoshyödystä neuvottelua voidaan pitää hyväksyttävänä, mikä heikentäisi syyteneuvottelun ennakoitavuutta. Neuvottelumahdollisuuden rajautuminen asianomistajarikoksiin asettaisi vastaajat keskenään eriarvoiseen asemaan. Rajaus myös osaltaan monimutkaistaisi jo ennestään epäselväksi kritisoitua sääntelykokonaisuutta.

> Oikeusministeriö toteaa, että rikoshyödystä neuvottelu koskee rikosasioita, joilla on asianomistaja, mistä on käsitteellisesti erotettava asianomistajarikos. Esityksessä on tunnistettu, että neuvottelu rikoshyödystä merkitsisi poikkeusta rikastumiskiellosta (s. 54). Oikeusministeriö ei jaa Krimon käsitystä siitä, että ehdotus merkitsisi tosiseikoista neuvottelua, koska neuvottelu ei kohdistuisi syyttäjän arvioon rikoshyödyn määrästä (s. 36).
>
> Ratkaisukäytännön hajautumisen osalta oikeusministeriö viittaa esityksen jaksoon 2.3.5 (Syyteneuvottelun ja tuomioesityksen sitovuus), jossa on tuotu esiin, että nykyisin tuomioistuimet pitkälti seuraavat tuomioesityksen seuraamuskannanottoja. Jaksossa todetusti ”Jos vuosia 2015–2022 koskevaan aineistoon lasketaan mukaan ei-tietoa-tapaukset, tuomioistuin on päätynyt tuomioesityksen seuraamuskannanoton kanssa samaan tai lievempään seuraamukseen 75,2 %:ssa tapauksista ja ankarampaan 1,9 %:ssa tapauksista. Kun ei-tietoa-tapaukset poistetaan aineistosta, seuraamuskannanotto on ollut identtinen keskimäärin 86 %:ssa, lievempi 11,5 %:ssa ja ankarampi 2,5 %:ssa (Krimo 2024, s. 47–48).”
>
> Korkein oikeus on myös ottanut kantaa luonnolliselle henkilölle tuomittavaan rangaistukseen (KKO 2018:23, k. 16, korostus lisätty): ”Siitä huolimatta, että syyttäjä ja vastaaja ovat mahdollisesti päässeet syyteneuvottelussa yhteisymmärrykseen tuomittavan rangaistuksen määrästä ja lajista, syyteneuvottelussa ei ole kysymys rangaistuksen määrän tai lajin sopimisesta. Rangaistuksen määrääminen myös tunnustamisoikeudenkäynnissä on yksin tuomioistuimen harkinnassa. Tuomioistuimen seuraamusharkinta näissä asioissa ei eroa siitä, miten harkinta tavanomaisesti rikoslain 6 ja 7 lukujen säännösten mukaisesti suoritetaan. Syyteneuvottelujärjestelmän toimivuuden kannalta on kuitenkin eduksi, että syyttäjän tuomioesityksessään mahdollisesti esittämät seuraamuskannanotot eivät huomattavasti eroa tuomioistuinten tunnustamisoikeudenkäynnissä tuomitsemista rangaistuksista.”
>
> Ottaen huomioon edellä esitetyt näkökohdat, oikeusministeriö pitää riskiä ratkaisukäytännön hajaantumisesta jokseenkin vähäisenä. Oikeusministeriö kuitenkin katsoo, että asiaa tulisi seurata (ks. esityksen jakso 9). Oikeusministeriö ei katso, että rikoshyötyä koskeva ehdotus asettaisi vastaajat keskenään eriarvoiseen asemaan, koska rikoksen tuottama taloudellinen hyöty liittyisi näissä tilanteissa asianomistajalle aiheutuneeseen vahinkoon. Kuten esityksessä (s. 54) on todettu, näissä tilanteissa olisi käsillä kaksi rikoslain 6 luvun 3 §:n 3 kohdassa mainittua lieventämisperustetta, eli tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto ja tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä. Oikeusministeriö ei myöskään katso ehdotuksen monimutkaistavan syyteneuvottelujärjestelmää.

Syyttäjälaitos katsoo, että rikoshyötyä koskeva ehdotus on liian rajattu. Lausunnossa tuodaan esiin, että esimerkiksi törkeissä huumausainerikosasioissa rikoshyötyä koskeva kysymys joudutaan viemään pääkäsittelyyn, mikä kasvattaa sekä viranomaisten että puolustuksen kuluja sekä pitkittää asian käsittelyä tarpeettomasta.

Oikeusministeriö toteaa, että esityksessä on laajasti arvioitu sekä rikoshyödystä neuvottelun puolesta että sitä vastaan puhuvia seikkoja (s. 35–40). Tämän kokonaisarvioinnin pohjalta perustelluimpana ratkaisuna on pidetty ehdotettua rajattua neuvottelumahdollisuutta (s. 54). Oikeusministeriö katsoo, että Syyttäjälaitoksen edellä mainittu argumentti ei anna aihetta arvioida asiaa toisin.

Oikeusministeriö toteaa lisäksi, että edellä todetusti tunnustamisoikeudenkäynnissä ratkaistaan muut rikokseen perustuvat ja asian käsittelyyn liittyvät vaatimukset (ROL 5b:4.2). Rikokseen perustuvia vaatimuksia olisivat menettämisvaatimuksia ja muita rikoksen julkisoikeudellisia seuraamuksia koskevat vaatimukset sekä asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset (HE 58/2013 vp, s. 32). Edellisessä hallituksen esityksessä todetaan lisäksi, että jos epäiltyyn tekoon liittyisi esimerkiksi monimutkaisia ja vaikeita konfiskaatio- tai vahingonkorvauskysymyksiä, jotka vaatisivat asian selvittämistä laajasti, ei tuomioesityksestä välttämättä olisi prosessiekonomista hyötyä. Lähtökohtana on, että tunnustamisoikeudenkäynnissä tulee voida ratkaista kaikki tuomioesityksessä tarkoitettuun rikokseen perustuvat vaatimukset (s. 24). Toisin sanoen tunnustamisoikeudenkäynnin kohteena olevaan rikosasiaan liittyvä rikoshyötyä koskeva kysymys käsitellään tunnustamisoikeudenkäynnissä. Jos tämä ei ole mahdollista, on epätodennäköistä, että syyteneuvottelun edellytykset ylipäätään täyttyvät.

3 Menettelyä koskevat ehdotukset

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia kritisoi esitystä siitä, että siinä ei esitetä syyttäjälle velvollisuutta tehdä erillistä päätöstä syyteneuvottelun aloittamisesta tai aloittamatta jättämisestä. Lausunnossa pidetään epäselvänä sitä, minkälaista harkintaa syyteneuvottelun aloittamisesta olisi tehtävä ja tuleeko harkintaa tehdä jatkuvasti rikosprosessin aikana.

Oikeusministeriö toteaa, että esityksen tavoitteena on sujuvoittaa rikosprosessia. Jos syyttäjälle asetettaisiin velvollisuus tehdä päätös neuvottelun aloittamisesta tai aloittamatta jättämisestä, lisäisi se syyttäjän työmäärää, mikä olisi vastoin esityksen tavoitetta. Oikeusministeriö pitää lisäksi epäselvänä, mikä erillisen päätöksen funktio olisi. Nykyinen sääntely ei edellytä syyttäjän erillistä päätöstä syyteneuvottelusta, eikä esityksessä ehdoteta muutosta siihen. Oikeusministeriö pitää tätä tarkoituksenmukaisena.

Esityksen säännöskohtaisissa perusteluissa on kuvattu syyttäjän syyteneuvottelun aloittamiseen liittyvää harkintaa (s. 95–96). Perusteluissa todetaan muun muassa, että jatkossa syyttäjän tulisi aina arvioida tuomioesityksen edellytysten käsillä oloa ja tavoitteena on, että syyttäjä ryhtyisi arvioimaan tuomioesityksen edellytyksiä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa rikosprosessia. Esitutkintaviranomaisen osalta esityksessä on nimenomaisesti todettu, että esitutkintaviranomaisen tulisi esitutkinnan edetessä tehdä arviointia siitä, onko tutkinta edennyt vaiheeseen, jossa edellytykset syyteneuvottelulle voisivat olla käsillä, ja syyttäjä olisi tarkoituksenmukaista ottaa mukaan esitutkintaan syyteneuvottelun käynnistämiseksi. Tarkoituksena ei kuitenkaan ole, että esitutkintaviranomaisen olisi esitutkinnan aikana jatkuvasti tiedusteltava epäillyltä, voisiko tämä mahdollisesti olla halukas tunnustamaan ja osallistumaan syyteneuvotteluun. Jos epäillyltä olisi esimerkiksi tiedusteltu halukkuutta syyteneuvotteluun ja tämän perusteella vaikuttaisi selvältä, että

epäilty tuskin tähän suostuisi, esitutkintaviranomaisten ei olisi tarkoituksenmukaista käyttää resursseja asiaan liittyviin lisäkeskusteluihin (s. 104).

Oikeusministeriö toteaa, että vastaava tapauskohtaisuus koskee myös syyttäjän harkintaa. Syyttäjän tulee esityksen mukaisesti aina harkita syyteneuvottelun edellytyksiä ja tapauskohtaisesti jatkaa arviotaan niin kauan kunnes syyteneuvottelu joko aloitetaan tai syyttäjälle on selvää, että tapauksessa ei ole edellytyksiä syyteneuvotteluun.

Syyttäjälaitos esittää, että esitutkintalain 3 luvun 10 a §:n 2 momentin edellytys siitä, että tutkinnanjohtaja tekee syyttäjälle esityksen sitoutumisesta rikoslain 6 luvun 8 a §:ssä tarkoitettuun lievennettyyn asteikkoon tulisi poistaa. Syyttäjälaitos katsoo, että sitoutumisen tulisi olla yksin syyttäjän arvioitavissa, eikä olla riippuvainen tutkinnanjohtajan esityksestä.

Hallituksen esityksessä 58/2013 vp ei ole tuotu esiin syitä nykyiselle sääntelyratkaisulle. Oikeusministeriö pitää kuitenkin sääntelyä tarkoituksenmukaisena, sillä esitutkinnan aikana esitutkintaviranomaisella on ensikäden tieto siitä, onko tunnustuksesta syntynyt prosessiekonomista hyötyä.

Professori Helenius on tuonut lausunnossaan esiin, että syyteneuvottelun ja tunnustamismenettelyn välinen ero saattaa jäädä epäselväksi. Hän katsoo, että menettelyjen välistä rajanvetoa voisi olla tarkoituksenmukaista selventää tuomalla esiin tunnustamismenettelyn toissijaisuus suhteessa syyteneuvotteluun myös lakitekstissä. Edellytyksenä esitutkinnan rajoittamiselle ETL 3:10a:n perusteella voisi esimerkiksi olla, että edellytyksiä tuomioesityksen tekemiseksi ei arvioida olevan.

Oikeusministeriö katsoo, että syyteneuvottelun ja tunnustamismenettelyn suhde sekä tunnustamismenettelyn toissijaisuus on tuotu tarvittavissa määrin esiin esityksen perusteluissa (s. 97).

4 Asianomistajan suostumus

Osa lausunnonantajista on kritisoinut esitystä, koska siinä ei esitetä luovuttavan asianomistajan suostumuksesta syyteneuvottelun edellytyksenä.

Voimassa olevan ROL 1 luvun 10 §:n mukaan yhtenä edellytyksenä tuomioesityksen tekemiselle ja sen käsittelemiselle 5 b luvun mukaisessa tunnustamisoikeudenkäynnissä on, että asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä. Tämä tarkoittaa, että nykysääntelyn mukaan asianomistajan suostumuksen puuttuminen estää menettelyn käyttämisen. Tuomioesityksen tekeminen siis merkitsee asianomistajalle sitä, että tämä ei voi vaatia rangaistusta syytetylle. Asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan kuitenkin käsitellä tunnustamisoikeudenkäynnissä. Asianomistajan suostumusta menettelyn edellytyksenä perusteltiin syyteneuvottelua koskevassa hallituksen esityksessä sillä, että asianomistajalla on syyttäjän ohella oikeus vaatia rangaistusta (HE 58/2013 vp, s. 40).

Oikeusministeriö toteaa, että asianomistajan suostumusedellytys on yksi eniten kritiikkiä herättäneistä syyteneuvottelujärjestelmän ominaisuuksista, mikä on tuotu esiin hallituksen esityksessä (jakso 2.3.6).

Oikeusministeriö korostaa esityksen tavoitetta lisätä syyteneuvottelun käyttöä laajentamalla syyteneuvottelujärjestelmän soveltamisalaa ja kehittämällä syyteneuvottelua koskevaa menettelyä ottaen huomioon kriminaalipoliittiset pyrkimykset parantaa rikoksen uhrin asemaa (jakso 3). Hallituksen esityksessä on arvioitu erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja asianomistajan suostumusedellytyksestä luopumiselle (jakso 5.1.4) sekä tuotu esiin

niihin liittyviä ongelmia. Kyseisessä jaksossa on todettu, että esityksessä ei ole haluttu puuttua asianomistajan asemaan syyteneuvottelussa (s. 77).

Oikeusministeriö viittaa lakivaliokunnan mietinnössäkin todettuun lähtökohtaan, jonka mukaan Suomen rikosoikeusjärjestelmässä on perinteisesti haluttu antaa asianomistajalle vahva asema, johon kuuluvat esimerkiksi syyteoikeus ja oikeus kieltää asian käsittely tavanomaisen rikosoikeudenkäynnin asemesta rangaistusmääräysmenettelyssä. Vastaavasti syyteneuvottelussa asianomistaja ei voisi käyttää syyteoikeuttaan, minkä vuoksi hänen asemansa on haluttu turvata edellyttämällä suostumusta (LaVM 5/2014 vp, s. 6).

Oikeusministeriö toteaa, että myös esimerkiksi rikosasian kirjallinen menettely ja sakkomenettely edellyttävät asianomistajan suostumusta. Kysymys asianomistajan suostumuksen merkityksestä ja tarpeellisuudesta on siksi syyteneuvottelua koskevaa hanketta laajempi ja edellyttäisi perusteellisempaa arviointia kuin tämän vastineen yhteydessä on mahdollista.

Syyttäjälaitos ja *Krimo* ovat lausunnoissaan nostaneet esille suostumuksen nimenomaisuuden. *Syyttäjälaitos* katsoo, että laissa tulisi selkeästi todeta, ettei asianomistajan suostumuksen tarvitsisi olla nimenomainen. Syyttäjälaitos ehdottaa, että menettelytapa voisi olla esimerkiksi se, että esitutkinnassa samalla, kun asianomistajalta selvitetään mahdolliset korvausvaatimukset, ja hänelle kerrotaan esityksen mukaisesti mahdollisuudesta syyteneuvotteluun, häneltä tiedusteltaisiin myös suostumus siihen.

Syyttäjälaitos lisäksi katsoo, että esitutkinnassa kohtuullisten tavoittamisyritysten jälkeen tavoittamattomiin jääneen asianomistajan katsottaisiin luopuneen oikeudestaan vaatia rangaistusta. Suostumusta ei voisi enää tämän jälkeen peruuttaa. Jo tällä saavutettaisiin merkittäviä etuja nykytilanteeseen verrattuna. Edellä kuvatun lisäksi suostumusta ei tarvitsisi selvittää lainkaan oikeushenkilöiltä tai julkisyhteisöiltä, vaan ainoastaan luonnollisilta henkilöiltä.

Krimo on tuonut esiin, että tuomioistuimissa on toisistaan poikkeavia käytäntöjä sen suhteen, miten asianomistajan suostumusvaatimusta tulkitaan: edellytetäänkö asianomistajan nimenomaista suostumusta vai riittääkö, ettei asianomistaja ilmoita vastustavansa menettelyä. Krimo katsoo tarpeelliseksi täsmentää kysymystä lainsäädännössä tai vähintään sen esitöissä.

Oikeusministeriö toteaa, että asianomistajan oikeuksia koskevan ilmoituksen osalta hallituksen esityksessä ajatuksena on ollut, että ehdotus osaltaan edistää asianomistajan suostumuksen saamista menettelyn käyttämiseen jo varhaisessa vaiheessa (s. 52).

Voimassa olevan sääntelyn mukaan asianomistaja menettää syyteoikeutensa, jos hän ilmoittaa esitutkinnassa, ettei hänellä ole asiassa rangaistusvaatimusta (ROL 1:16). Ennakkopäätöksessä KKO 2002:12 todetusti asianomistaja ei saa tietämättään menettää syyteoikeuttaan ja sen käyttämiseen liittyviä oikeuksiaan.

Oikeusministeriö toteaa, että tuomioesityksen tekeminen edellyttää ROL 1 luvun 10 §:n 2 momentin 3 kohdan mukaan sitä, että asianomistaja on ilmoittanut esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai suostuu asian käsittelyyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä. Sanamuoto vastaa kirjallisen menettelyn yhteydessä edellytettyä (ROL 5 a luvun 1 §:n 1 momentin 4 kohta).

Oikeusministeriö pitää lain edellä siteerattua sanamuotoa selvänä. Sen mukaan asianomistajan on *ilmoitettava* esitutkinnassa, ettei hänellä ole vaatimuksia asiassa, tai *suostuttava* asian käsittelyyn 5 b luvussa tarkoitetussa oikeudenkäynnissä. Oikeusministeriö siten katsoo, että tarvetta lainsäädäntömuutoksille ei tältä osin ole. Oikeusministeriö

lisäksi katsoo, että Syyttäjälaitoksen ehdotus, jossa tavoittamatta jääneen asianomistajan katsottaisiin luopuneen oikeudestaan vaatia rangaistusta, olisi ristiriidassa korkeimman oikeuden ratkaisun kanssa.

5 Muut huomiot

Perustuslakivaliokunta kiinnittää lausunnossaan huomiota siihen, ettei hallituksen esityksessä ole erikseen arvioitu oikeudenkäynnin yleisöjulkisuuden toteutumista tunnustamisoikeudenkäynneissä. Lakivaliokunnan olisi tältä osin perusteltua arvioida, miten erityisesti esitutkinta-aineistojen salassapitoa koskeviin käytäntöihin olisi mahdollista vaikuttaa siten, että yleisöllä olisi mahdollisuus saada tunnustamisoikeudenkäynnin perusteena oleva esitutkinta-aineisto käyttöönsä mahdollisimman laajasti. Tämä osaltaan varmistaisi sitä, että oikeudenkäynnin julkisuuden funktiot toteutuisivat mahdollisimman laajasti myös tunnustamisoikeudenkäynnissä (kohta 13).

Oikeusministeriö toteaa, että esityksessä ei ehdoteta muutoksia syyteneuvottelun tai tunnustamisoikeudenkäynnin julkisuuteen. ROL 5 b luvun 6 §:n mukaan tunnustamisoikeudenkäynnissä noudatetaan muutoin, mitä rikosasiain käsittelystä säädetään. Tähän lukeutuvat myös oikeudenkäynnin julkisuutta koskevat säädökset rikosasioita koskevilta osin (HE 58/2013 vp, s. 34). Yleisöllä on mahdollisuus seurata tunnustamisoikeudenkäyntiä ja pyytää oikeudenkäyntiasiakirjoja, kuten tavallisessa rikosprosessissa.

Oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain (370/2007) 8 §:n 1 momentin 1 kohdan nojalla ensimmäisessä oikeusasteessa muussa kuin kirjallisessa menettelyssä tuomioistuimelle toimitettu oikeudenkäyntiasiakirja tulee julkiseksi, kun asia on ollut esillä suullisessa käsittelyssä. Lain 9 §:ssä säädetään salassa pidettävistä oikeudenkäyntiasiakirjoista ja 10 §:ssä mahdollisuudesta määrätä asiakirja salassa pidettäväksi, jos siihen sisältyy muussa laissa (kuten viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain 621/1999 24 §:ssä) salassa pidettäviksi säädettyjä tietoja ja pykälässä säädetty vahinkoedellytys täyttyy.

Oikeusministeriö kiinnittää huomiota siihen, että lain esitöissä on kiinnitetty huomioita oikeudenkäyntiasiakirjan käsitteeseen. HE 13/2006 vp s. 28 todetusti oikeudenkäyntiasiakirjan käsite pitää sisällään myös sellaista aineistoa, jota ei sellaisenaan oteta huomioon asiaa tuomioistuimessa ratkaistaessa (esimerkiksi esitutkintapöytäkirjat, jos niihin ei ole pääkäsittelyssä vedottu).

Perustuslakivaliokunnan lausunnon mukaan lakivaliokunnan tulisi arvioida mahdollisuuksia vaikuttaa esitutkinta-aineistojen salassapitoa koskeviin käytäntöihin. Oikeusministeriö vastaa julkisuuslainsäädännön valmistelusta. Esitutkinta-aineiston salassapitoa koskevalla sääntelyllä julkisuusperiaate pyritään sovittamaan yhteen muun muassa esitutkinnan turvaamisen ja yksityisen intressin (esim. terveystietojen salaaminen) kanssa. Kysymys on monitahoinen ja perusoikeusherkkä. Oikeusministeriössä on tällä hetkellä käynnissä hanke julkisuuslain ajantasaistamisesta. Hankkeessa arvioidaan myös julkisuuslain salassapitoperusteiden muutostarpeita.

Syyttäjälaitos on nostanut lausunnossaan esille, että tuomioistuimen jättäessä tuomioesityksen sillensä, johtaa nykyinen syyteneuvottelua koskeva lainsäädäntö samalla pakkokeinojen raukeamiseen. Tämä tarkoittaa, että vangittuna ollut vastaaja on vapautettava ja uudelleen vangitsemisen kielto estää vastaajan uudelleen vangitsemisen samalla perusteella. Syyttäjälaitos katsoo, että tämän ”vapaaksikikkailun” estämiseksi lainsäädäntöön on lisättävä maininta siitä, että mikäli tuomioesitys on annettu asiassa, jossa on voimassa olevia pakkokeinoja, tulee tuomioistuimen jättäessään tuomioesityksen sillensä, määrätä asialle uusi syytteen nostamisen määräpäivä.

Oikeusministeriö toteaa, että aikaisemmissa syyteneuvottelua koskevissa selvityksissä tai muissa käsillä olevaa esitystä tai sen luonnosta koskevissa lausunnoissa ei ole nostettu esiin kuvattua ongelmaa. Syyttäjälaitoksen lausunnon perusteella ongelma koskisi jo nykyistä lainsäädäntöä, mutta siihen on ilman lisätietoja vaikea ottaa tarkasti kantaa. Oikeusministeriölle ei Syyttäjälaitoksen lausunnon perusteella myöskään ole selvää, miten lausunnossa ehdotettu muutos ratkaisisi ongelman.

Oikeusministeriö toteaa, että jollei tuomioistuin anna tuomioesityksen mukaista tuomiota, asia jätetään rikosoikeudenkäyntilain 5 b luvun 5 §:n mukaan sillensä. Tämä tarkoittaa lain esitöiden mukaan sitä, että tuomioistuin ei voi hylätä tuomioesitystä, vaan ainoastaan tuomioesityksen mukainen pääasiaratkaisu tulee kysymykseen. Asian sillensä jättämisestä seuraisi, että tuomioistuin irrottautuu asian käsittelystä antamatta minkäänlaista ratkaisua syyllisyyskysymyksestä. Syyttäjän tulee tällöin harkita, haluaako hän jatkaa syytteen ajamista. Jos vastaus on myöntävä, syyttäjän tulee ilmoittaa tästä syyteasian tuomioistuimelle. Käytännössä jäisi syyttäjän harkintaan, jatkaako hän jo vireillä olevan syytteen ajamista tai nostaako hän sillensä jättämisen jälkeen asiassa syytteen, jonka yhteydessä hän mahdollisesti vaatii myös muita rikokseen perustuvia julkis- ja yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Syyttäjän olisi tapauskohtaisesti harkittava jatkotoimenpiteitä ennen muuta silmällä pitäen syytä, miksi tuomiota ei annettu. Syyttäjä voisi myös pyytää poliisilta lisätutkintaa. Toisaalta syyttäjä voi myös päätyä siihen, että syytteen ajamisen jatkamiselle ei ole edellytyksiä. Tässä tapauksessa syyttäjän olisi ilmoitettava, että syytteen käsitteleminen lopetetaan (HE 58/2013 vp s. 27, 32–33).

Edellä mainituista syistä oikeusministeriö pitää epäselvänä, johtaako tuomioesityksen sillensä jättäminen automaattisesti pakkokeinojen raukeamiseen ja esimerkiksi vangittuna olleen vastaajan vapauttamiseen siten kuin Syyttäjälaitoksen lausunnossa väitetään. Vaikka tuomioesitystä koskeva asia jätettäisiin sillensä, asiassa voisi oikeusministeriön käsityksen mukaan olla edelleen olemassa rikosepäily, joka voisi edellä lausutusti mahdollistaa jo vireillä olevan syytteen ajamisen jatkamisen tai syytteen nostamisen.

Edelleen on huomionarvoista, että pakkokeinolain 3 luvun 14 §:n mukaan kun tuomioistuin päättää läsnä olevan epäillyn vangitsemisesta, sen on, jollei syytettä jo ole nostettu, asetettava määräaika, jonka kuluessa syyte on nostettava. Määräaikaa voidaan syyttäjän pyynnöstä pidentää, jos se osoittautuu liian lyhyeksi. Tämä herättää kysymyksen siitä, voisiko syytteen nostaminen tuomioesityksen sillensä jättämisen jälkeen onnistua jo kyseisen määräajan puitteissa. Käytettävissä olevien tietojen perusteella on siten epäselvää, miksi syytteen nostamisen määräajasta tulisi säätää erikseen tuomioesityksen sillensä jättämisen yhteydessä.

Edellä mainituista syistä oikeusministeriö katsoo, ettei Syyttäjälaitoksen ehdotuksen toteuttamiselle ole nykyisten tietojen pohjalta edellytyksiä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslian mukaan syyteneuvottelujärjestelmä loukkaa yhdenvertaisuutta ja oikeudenmukaisuutta niin, että yleinen luottamus rikosoikeudelliseen järjestelmään voi vaarantua. Lausunnossa on katsottu, että syyteneuvottelujärjestelmässä rangaistuksen ankaruus määräytyy osittain neuvottelun perusteella, minkä vuoksi samanlaisista rikoksista voidaan määrätä erilaiset rangaistukset osittain sattumanvaraisin perustein. Samoin lausunnossa on katsottu, että asian ratkaisu asian käsittelystä syyteneuvottelussa on osittain sattumanvaraista. Lausunnossa on myös katsottu, että syyteneuvottelu heikentää julkisuusperiaatteen toteutumista ja julkisuuteen liittyvää kontrollia. Lausunnossa on katsottu, että tuomioesitykseen perustuva tuomio ei herätä luottamusta samalla tavalla kuin täysmittaisen rikosprosessin päätteeksi annettava tuomio ja syyteneuvottelu rapauttaa rikosoikeudellista järjestelmää. Edelleen riskinä pidetään vääriä tuomioita ja tunnustuksia. Lisäksi lausunnossa

esitetään kysymys, että koska syyteneuvottelu käytetään niin vähän, onko järjestelmää tarkoitus lainkaan ylläpitää.

> Oikeusministeriö toteaa, että kriminaalipoliittinen päätös ottaa syyteneuvottelu osaksi suomalaista rikosprosessijärjestelmää tehtiin vuonna 2014 eduskunnan hyväksyessä ehdotetun syyteneuvottelulainsäädännön. Esityksessä ei ehdoteta muutoksia syyteneuvottelujärjestelmän perusratkaisuihin, joita on arvioitu eduskunnassa aikaisemman hallituksen esityksen 58/2013 vp yhteydessä. Esityksessä tehdään maltillisia laajennuksia syyteneuvottelun soveltamisalaan sekä selkeytetään itse menettelyä koskevaa sääntelyä.
>
> Oikeusministeriö viittaa Krimon selvitykseen, jonka mukaan lainsoveltajat pitävät syyteneuvottelua pääosin tervetulleena lisäyksenä rikosprosessin keinovalikoimaan, sillä ajansäästön ohella (tai sijasta) menettelyllä on usein ollut muitakin positiivisia vaikutuksia prosessin etenemiseen, lopputulokseen ja osapuolten kokemukseen asian käsittelystä (Krimo, Katsauksia 46/2021). Oikeusministeriö katsoo, että saman johtopäätöksen voi tehdä nyt käsillä olevan hallituksen esityksen yhteydessä lakivaliokunnalle toimitetuista lainsoveltajien lausunnoista.

Korkein oikeus on lausunnossaan pohtinut, että onko esityksen kannanotto, jonka mukaan hovioikeudessa aloitetussa syyteneuvottelussa ei voida sitoutua kolmasosan alennukseen liian rajoittava. Lausunnossa pidetään sinänsä kannatettavana lähtökohtana sitä, että syyteneuvottelun aloittamisajankohdalla on merkitystä niin syyttäjän tekemään ehdotukseen kuin tuomioistuimen tuomitsemaan rangaistukseen. Koska syyteneuvottelun aloittamiselle muutoksenhakuvaiheessa pitäisi olla hyvin vahvat perusteet ja prosessiekonomiaan liittyvät kannustimet, lausunnossa ei pidetä lainkaan poissuljettuna, että näissä poikkeuksellisissa tapauksissa alennus voisi yltää kolmasosaan.

> Oikeusministeriö toteaa, että syyteneuvottelun aloittaminen muutoksenhakuasteessa tuottaa vähemmän prosessiekonomisia säästöjä kuin jos neuvottelu olisi aloitettu esitutkinnassa, syyteharkinnassa tai käräjäoikeudessa. Sääntelyn tarkoituksena on kannustaa sekä viranomaisia että asianosaisia tekemään aloite syyteneuvottelun käynnistämiseksi sen edellytysten täyttyessä mahdollisimman varhaisessa vaiheessa rikosprosessia (s. 50). Näin ollen oikeusministeriö pitää asianmukaisena kannanottoa siitä, että vasta hovioikeusvaiheessa syyteneuvotteluun halukas vastaaja ei voisi saada täyttä kolmasosan alennusta. Toisaalta oikeusministeriö kiinnittää kuitenkin huomiota siihen, että viime kädessä tuomioistuin mittaa oikeudenmukaiseksi katsomansa rangaistuksen (RL 6:4).

Professori Helenius on ehdottanut, että muiden rikosprosessitoimijoiden vastuuta tunnustuksen oikeellisuuden ja vapaaehtoisuuden varmistamisesta tuotaisiin esiin perustelutekstin ohella myös lakitekstissä. Hän ehdottaa, että tuomioesityksen tekemisen edellytyksiä koskevassa ROL 1:10.2:ssa voisi esimerkiksi edellyttää, että syyttäjän tulee olla vakuuttunut tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta. Syyteneuvottelun sisältöä koskevassa ROL 1:10a:ssa voisi esim. edellyttää, että syyttäjän tulee neuvottelussa varmistautua tunnustuksen vapaaehtoisuudesta ja oikeellisuudesta.

> Oikeusministeriö katsoo, että ehdotus vastaa asiallisesti hallituksen esityksen s. 99 perusteluita. Syyttäjän velvollisuus kontrolloida tunnustuksen oikeellisuus ja vapaaehtoisuus ilmenee myös edellisestä syyteneuvottelua koskevasta hallituksen esityksestä (HE 58/2013 vp, s. 26). Asiaa koskevan nimenomaisen kirjauksen ottaminen lakitekstiin voisi yhtäältä herättää kysymyksiä siitä, minkä tasoista näyttöä vakuuttuminen edellyttäisi, ja toisaalta aiheuttaa sen väärinkäsityksen, että oikeustilaa olisi tarkoitus muuttaa esimerkiksi siten, että syyttäjän tulisi kontrolloida tunnustuksen oikeellisuutta ja vapaaehtoisuutta aikaisempaa vahvemmin. Oikeusministeriö ei tämän vuoksi pidä tällaista kirjausta lakitekstissä tarpeellisena.

Perustuslakivaliokunta pitää tärkeänä, että valtioneuvosto seuraa tarkoin nyt ehdotetun sääntelyn vaikutuksia. Samoin *lapsiasiavaltuutettu* pitää tärkeänä, että jatkossa syyteneuvottelun käytön vaikutuksia seurataan ja arvioidaan nimenomaisesti sekä uhreiksi joutuneiden lasten että alaikäisten epäiltyjen näkökulmasta.

> Oikeusministeriö toteaa, että esityksen jaksossa 9 todetusti nyt ehdotettavien muutosten seuraamiseksi tehtävä selvitys on tarpeellinen. Selvitys on tarkoituksenmukaista laatia sitten, kun soveltamiskäytäntö on vakiintunut, ehdotettujen muutosten toimivuudesta on saatu riittävästi kokemuksia ja muutosten vaikuttavuutta voidaan asianmukaisesti arvioida. Käytännössä tämä tarkoittaa, että ajallisesti selvitys on tarkoituksenmukaista laatia aikaisintaan 2030-luvun alkupuolella.

6 Voimaantulo

Hallituksen esityksessä ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.6.2026. Oikeusministeriössä lakiehdotusten voimaantuloa on kuitenkin koordinoitu esitysten HE 89/2025 vp ja HE 188/2025 vp kanssa.

Hallituksen esitys HE 89/2025 vp tulisi eduskunnassa sovittaa yhteen hallituksen esityksen HE 188/2025 vp kanssa, koska molemmissa ehdotetaan puhelintiedoksiantoa koskevan oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamista. Viimeksi mainittu esitys taas on sovitettava yhteen nyt käsillä olevan syyteneuvottelun käyttöalan laajentamista koskevan HE 187/2025 vp:n kanssa, koska molemmissa ehdotetaan muutoksia esitutkintalain 4 luvun 16 §:ään (ilmoitus epäillyn oikeuksista).

Oikeusministeriö katsoo, että HE 188/2025 vp olisi perusteltua saattaa voimaan aikaisemmin kuin HE 89/2025 vp ja HE 187/2025 vp. Tarkoitus on, että ensin mainittuun hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset tulisivat voimaan kesäkuussa 2026 ja kahteen viimeksi mainittuun hallituksen esitykseen sisältyvät lakiehdotukset syyskuussa 2026 (pl. ne HE 89/2025 vp:n ehdotukset, jotka saatettaisiin erikseen voimaan lailla).

7 Yhteisösakkoa koskeva muutosehdotus

Laki

rikoslain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rikoslain (39/1889) 6 luvun 8 a §:n 3 momentti, sellaisena kuin se on laissa 673/2014,

muutetaan 9 luvun 7 §:n 2 momentti sekä 10 luvun 2 §:n 6 momentti ja 9 §:n 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat, 9 luvun 7 §:n 2 momentti laissa 61/2003, 10 luvun 2 §:n 6 momentti laissa 356/2016 sekä 9 §:n 3 momentti laissa 985/2016, sekä

lisätään 9 luvun 5 §:ään, sellaisena kuin se on laissa 971/2001, uusi 2 momentti seuraavasti:

9 luku

Oikeushenkilön rangaistusvastuusta

5 §

Yhteisösakko

— —

Jos yhteisösakko on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:ssä tarkoitetun tuomioesityksen kohteena, syyttäjä saa vaatia enintään ~~kaksi kolmannesta~~ [kolme neljännestä] siitä yhteisösakon euromäärästä, jonka syyttäjä olisi vaatinut ilman tuomioesitystä. Vastaavasti tuomioistuin saa tuomita oikeushenkilölle enintään ~~kaksi kolmannesta~~ [kolme neljännestä] siitä yhteisösakon euromäärästä, jonka tuomioistuin olisi tuominnut ilman tuomioesitystä.